

Osmanlı'nın Para ile İmtihani

Mehmet Kuru

Ankara, Ayrıntı Basım Yayınları, 2022, 192 sayfa, ISBN: 978-625-8242-10-2.

Esra ÇAKAL*

Mehmet Kuru, lisans eğitimini 2007 yılında Galatasaray Üniversitesinde, yüksek lisans eğitimini 2009 yılında Sabancı Üniversitesinde tamamladı. 2017 yılında, Toronto Üniversitesi Tarih Bölümünde Natalie Rothman danışmanlığında hazırladığı “Locating an Ottoman Port-City in the Early Modern Mediterranean: İzmir 1580-1780” başlıklı teziyle doktor unvanını aldı. Erken modern dönem Akdeniz dünyası, çevre tarihi ve şehir tarihi başlıca çalışma alanlarıdır. Sabancı Üniversitesi Tarih programında öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Eser çalışmasının temeli, doktora tezinin bölümlerinden biri olan “Osmanlı Piyasalarının Parasallaşma Süreci” bölümüne dayanmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü olduğu 16 ve 17. yüzyıllarda üç kıtada hüküm sürmüş büyük bir devletin geçmişiyle belgelerle ortaya koyan ciddi bir araştırma ürünü olarak kitap, kısa bir teşekkürün ardından giriş, dokuz ana bölüm, sonuç, kaynakça ve dizin bölümlerinden oluşmaktadır.

Kuru, yaşanan ekonomik kriz dönemini anlatırken sınırlı zaman dilimi arasına sıkışıp kalmaktan ziyade yaşanan sıkıntılı günlerin neden ve sonuçlarının tahlili için dönem öncesini ve sonrasını kapsayan geniş bir inceleme alanı oluşturmuştur. Kitap, uygulamaya konulan para politikaları üzerinden ilerlemenin yanında devleti siyasi alanda etkileyen iktisadi yapıdan da bahsederek geniş bir çalışma alanı oluşturmuştur. Döneme ait bilgiler birinci el kaynaklar esas alınarak incelemiş ve çok sayıda kitap ve makaleden veriler bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Kullanılan birinci el kaynaklar; Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İbnül Emin Darbhane, Maliyeden Müdevver Defterler ve Mühimme Defterleri'dir.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Çorum, esracakal5@gmail.com

Yazar yakın geçmişte Batı Anadolu’da Muğla’nın Milas ilçesi sınırlarında keşfedilen Beçin defnesi ile ilgili döneme ait bilinenleri Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal’ın *Beçin Defnesi* adlı kitabıyla destekleyerek yeniden değerlendirilebilecek yeni bilgilere zemin oluşturmaktadır. Eser bir ders kitabı niteliği taşımakta olup, geniş okuyucu kitlesine seslenememekte olsa da akıcı dil anlatımına sahip ve bilimsel bilgi açısından güçlü bir eserdir.

Yazar kitabın giriş bölümünde, Osmanlı İmparatorluğu’nun 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyılın ilk yarısında yaşanan ekonomik sarsıntının imparatorluğun iktisadi altyapısından kaynaklandığı ve para piyasalarının işleyişle alakalı özgün sebepler üzerinde durulmaktadır. Nüsmatik bulgular kullanılarak, bizlere geçmişte hangi yönde zorluklar çekildiğinin bilgileri sunulmaktadır.

Kitabın birinci bölümü “Modern Öncesi Dünyada Çift Metalli (Bimetalik) Piyasalar ve Para Politikaları” adlı bölümdür. Bu bölümde yazar erken modern dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda uygulanan iktisat ve para politikalarının incelenmesinde tarihçilerin karşılaştıkları sorunlardan bahsetmektedir. Kuru, eseriyle tüm araştırma malzemelerinin yetersizliğine rağmen döneme ait para politikalarını yalınlıkla ortaya koymuştur.

Kitabın “15. ve 16. Yüzyıllarda İmparatorlukta Para Darbı ve Doğu’ya Gümüş Akışı” adlı ikinci bölümünde ise, Doğu Akdeniz’de para piyasalarını derinden etkileyen imparatorluğun siyasi gelişmeleri tarihsel sıralama ile ortaya koyulmakla birlikte okura, döneme ait devletler arası ilişkilerde objektif bakılması gereken bilgiler sunulmaktadır.

Yazar, kitabın üçüncü bölümü olan “1566 Tağışı ve İki Bölge Para Piyasasına Geçiş” adlı bölümünde Osmanlı İmparatorluğu’nun İran sınırlarına yakın bölgelerde farklı ağırlıkta akçe basımı yaparak doğuya gümüş kaçışını önlemeye yönelik faaliyetleri ve sonuçlarını dile getirmektedir. Bunun yanında en son bulunan Beçin defnesi içerisindeki akçeler ile II. Selim dönemine (1566-1574) ışık tutmuş yeni bilgilerden bahsedilmektedir.

Kitabın “Gresham Yasası Yahut ‘Ak Akçe Kara Gün İçindir’” adlı dördüncü bölümünde yazar, Gresham Yasası’na göre *iyi para, kötü parayı kovar* önermesini çok yalın şekilde açıklayarak bu prensibin Osmanlı para piyasalarındaki durumunu, etkisini ve devletler arası ilişkileri örnekler ile ifade ederek döneme ait para krizinin yönetilmesi konusunda bizleri aydınlatmaktadır.

“Avrupa’nın Fiyat Devrimi ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Para Krizi” adlı beşinci bölümde yazar, doğuya gümüş akışının engellenememesi ve iki bölge para politikasına geçişin imparatorlukta sikke kırpma faaliyetinin çıkmasına neden olduğundan bahsetmektedir. Osmanlı pazarlarından Avrupa’ya ham madde çekilmesiyle oluşan üretim sorunlarına dair, okur o dönemde yaşıyor hissene kapılarak yorumlamalar yapabilmektedir. Bu bölümü Gelibolulu Mustafa Ali’nin “*Osmani sikkeler, hükümetin çiçek bahçesindeki yapraklar gibiyken kırpıla kırpıla bir çiğ damlasına dönüşmüştür.*” ifadesiyle edebî şekilde özetlemek doğru olacaktır.

Yazar, kitabın altıncı bölümü olan “Başarısız Bir Ekonomi Politikası Olarak 1585 Tağışı” adlı bölümde bu olağan dışı tağış politikasının uygulanmasının iki farklı nedeninden bahsetmektedir. Başat sebep

olarak görülen Gresham dinamiklerinin ortaya çıkardığı bozulan para istikrarı sorununu merkezi hükûmetin çözümlene çabaları ve piyasanın tağşiş politikasına olan etkileri dönemi nasıl analiz etmemiz gerektiğini bizlere açıkça göstermektedir.

Kitabın “1589 Sikke Tashihi ve Beylerbeyi Vakası” adlı yedinci bölümünde yazar, başarısızlıkla sonuçlanan 1585 Tağşiş Uygulaması’ndan söz etmektedir. Bu uygulama sonucunda imparatorlukta derinleşen krizin tekrar bir tağşişin uygulanması üzerine olumlu bir politika olup olmadığı yönünde yorumlama yapabilmemize zemin hazırlamaktadır. Bununla birlikte ekonomik krize karşı çıkan bir ayaklanmanın sonraki yüzyıllarda tekrar edileceğinin esintilerini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Yazar, kitabın sekizinci bölümü olan “Parasal Krizin Son Evresi ve İmparatorluğun Para Piyasalarının Entegrasyonu” adlı bölümünde, imparatorluğu yönetenlerin para krizine getirmeye çalıştığı çözümler itibarıyla sikke tashihi sonrası piyasalar kısa süre için toparlanmış görünse de 1590’larda ortaya çıkan gurusun denkliği meselesi üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte imparatorluğun doğu akçe uygulamasını sona erdirerek tek ve standart akçe uygulamasına geçilmesiyle, para piyasalarının devlet için en uygun hangi yapıda olması gerektiği kararını bizlere bırakmaktadır.

Kitabın “17. Yüzyılda Avrasya Para Piyasalarının Entegrasyonu” adlı dokuzuncu bölümünde yazar, ekonomik krizin ve 16. yüzyıl sonunda şiddetini kaybetse dahi 17. yüzyılın ilk yarısında para piyasalarındaki dalgalanmaların sürmesinin nedenini, bu sürecin sonunda tüm Avrasya pazarlarında arbitraj fırsatlarının ortadan kalkması meselesini detaylı biçimde açıklamaktadır.

Yazar, kitabın sonuç bölümünde ise para piyasasının küresel ve hükûmetler üzerindeki bölgesel etkilerine yer vermekte olup bir devletin güçlü altyapısının oluşmasında ekonomi politikalarının önemini gözler önüne sermiştir.

Sonuç olarak; Yazar Mehmet Kuru, araştırmaları, incelemeleri ve yorumları ile 16 ve 17. yüzyıllarda yaşanan para krizlerinde hem devlet yöneticilerinin hem de halkın çözümlerini irdeleyerek Osmanlı’yı anlamının yeni anahtarını sunuyor. Osmanlı para piyasalarının yapısal dönüşümünün ortaya çıkardığı çeşitlilik ve bu çeşitliliğin geniş coğrafyalarda etkileri üzerinde durulması dönemle ilgili değerlendirmeleri daha doğru bir zemine oturtabilmek açısından önemli katkılar sağlamaktadır. 600 yıllık Osmanlı İmparatorluğu siyasi, toplumsal, askerî ve ekonomik alanlarda ortaya çıkan derin kriz dönemlerinde pragmatik çözümler bulmayı başarmış bir devlet olarak tarihe damgasını vurmuştur. Ekonomik altyapıdaki dönüşümün devletin iktidar ilişkilerinin ayrılmaz bir parçası olduğu değerlendirmesi yapılabilir. Yazar, eseriyle Osmanlı tarih yazımı tartışmalarına yeni bir pencere açmıştır. Geniş bir literatür çalışması ve belge incelemesi ile ortaya konulan eser, sadece alana ilgisi olan okurlar için yazılmış olmaktan ziyade meraklı ve araştırmayı seven kitleye hitap edebilmektedir.